

## „A béke után...” - A Munkácsi Egyházmegye útkeresése az I. világháborút követően

SZKOROPÁDSZKY PÉTER

A munkácsi görögkatolikus egyházmegye létezésének eddigi legnagyobb válságát élte át az első világháborút követő határmódosításokkal. Az egyházmegye 1771-es felállítását követően a munkácsi püspökök szinte folyamatosan élvezték az magyar állam erkölcsi és anyagi támogatását. A dualizmus korában sikerült Kárpátalját egy fejlődési pályára állítani mind gazdaságilag, mind kulturális téren.

Talán egyértelműnek tűnik, hogy Kárpátalja népében is mekkora kárt tettek az I. világháború borzalmai. Trianon tragédiája a ruszin nemzet tragédiája is volt, hisz egy közel 1000 éves békés együttélést szakított meg. Hiába várták sokan a cseh „felszabadítókat”, azok nem békét hoztak ennek a hányatott sorsú népnek, hanem a tovább mélyítették az emberek között, sokszor önmaguk által ásott szakadékot.

Kárpátalja területe az első világháborút lezáró párizsi békekonferencia döntése értelmében a nagyrészt az újonnan létrehozott Csehszlovák Köztársasághoz került. A vidék a „Podkarpatszka Rusz” elnevezést kapta. Elvileg a ruszinokat is megillette volna az autonómia, de ennek megadására csak 1938-ban került sor. A cseh uralom legfőbb törekvése a Kárpátalján évszázadok óta együtt élő nemzetek megosztása volt, mint vallási, mint nemzetiségi téren. Különböző elveket valló irányzatok csatáoztak szétforgácsolva ezzel a ruszinok erejét. De ugyancsak törekedtek az eddig vallásilag homogén nemzet vallási megosztására is. Ugyanis legfőképpen a görögkatolikus hitnek volt köszönhetően a ruszin nép egysége, ez az egység az új cseh hatalom számára a szeparatizmus veszélyét hordozta magában, hisz az egységes nép könnyebben fel tudott volna lépni az új, rákényszerített hatalommal szemben. Sajnos ez az egység korábban bomlani kezdett már az első világháborút megelőzően, ugyanis külső és belső okok miatt skizmatikus mozgalom indult meg a vallásilag eddig homogén Kárpátalján.

A csehek a görögkatolikus egyházra úgy tekintettek, mint az ellenséges magyar államhoz hű szervezetre és ezért a pravoszláv egyház megerősítését támogatták. A skizmatikus mozgalom jó eszköznek bizonyult a csehek kezében arra, hogy megtörjék a görögkatolikus egyház és a ruszin nép egységét. Az 1910-es népszámlálás szerint Kárpátalján mindössze 577 pravoszláv vallású ember élt, az 1922-es adatok szerint a 76 ortodox paróchiához már 70 ezer hívő tartozott.<sup>1</sup>

A munkácsi egyházmegye felsőpapságát és Papp Antal püspököt váratlanul érte az őszirózsás forradalom győzelme és a Monarchia bukása. Kárpátalja sorsáról végül Párizsban döntöttek, 1919. március 13-án. Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék nagy részét Csehszlovákiához csatolták. Május 8-án az egyesített Központi Rutén Ráda, melynek számos felső papsághoz tartozó klerikus is tagja volt, Ungváron cseh nyomásra maga is elfogadta az új állapotokat.<sup>2</sup> A Ráda 100 tagú küldöttséget küldött Prágába Masaryk elnökhöz. Mielőtt találkoztak volna az elnökkel május 23-án, görögkatolikus Szent Liturgiát celebráltak a Szent Vitus székesegyházban.<sup>3</sup> Hiába való volt görögkatolikus egyházi vezetők minden próbálkozása, az elkövetkezendő esztendőben nagy megpróbáltatásokon, ment keresztül a munkácsi egyházmegye. Ezeknek a megpróbáltatásoknak elsősorban a csehszlovák kormányzat volt az okozója, amely minden oldalról gyengíteni szerette volna a görögkatolikus egyház befolyását.

A görögkatolikus egyház iránt érzett ellenszenvük a csehek katolikus ellenességéből is fakadt, melyet csak az egységbe kovácsolódott katolikus pártok 1925-ös választási győzelme tudott csillapítani. A huszita háborúk idején elszenvedett vereség után érzett több évszázados sérelem mellett további ellenérzést keltett a csehekben a katolikus egyházzal szemben az is, hogy a Habsburg uralmat összekapcsolták a pápasággal. Masaryk későbbi köztársasági elnök, már politikai pályafutása elején programjának egyik jelszavává tette a távolodást Rómától. Olyan államot szeretett volna létrehozni, amelyben az egyház semmilyen befolyással nem bír a politikára. Céljai megvalósításának egyik eszköze volt a huszitizmus eszméjének feltámasztása, Kárpátalján ennek az eszköznek

---

1 Botlik József: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I., Nyíregyháza. 2005. 219.

2 Botlik József: Hármaskereszt alatt. Budapest. 1997. 225-226

3 ВОЛОШИН АВГУСТИН. Перша авдієнція русинів у пана президента-визвольника Вибрані твори, Ужгород 2002, [Online]. Elérhetőség: < <http://litopys.org.ua/volosh/volosh16.htm> > [2010.03.01.].

az ortodoxia bizonyult.<sup>4</sup> A cseh hatóságok hozzáállását a katolikus ellenes, liberális nézeteken kívül az a tény is befolyásolta, hogy Papp Antal püspök nem volt hajlandó letenni a hűségesküt, és magatartásában a papság egy része is követte.

Az első világháborút követő határváltozások tovább növelték a cseh kormány és a katolikus egyház közötti feszültségeket, hisz a területváltozásokat nem követte az egyházmegyei határok megváltoztatása. A csehek célja az volt, hogy elérjék az egyházmegyei határok rendezését a Szentszék részéről, hogy ezzel is legitimálják a trianoni határváltoztatásokat, ugyanakkor létrehozzák a szlovák katolikus nemzeti egyházat. Az eszköz a már jól bevált adminisztrációs módszer volt. Lefoglalták az egyházi birtokokat, visszatartották a papok járandóságait, hogy ezzel bírják rá a Szentszékot a megegyezésre.<sup>5</sup>

Első sorban az egyház állami támogatásának korlátozása az, amivel az állam próbálkozott. A cseh éra előtt görögkatolikus papok anyagilag biztos helyzetben voltak, mivel az alapfizetésüket az államtól kapták, amit egy 1863-as püspöki rendelet szabályozott. A parochiális lakást, a gazdasági épületeket, a termőföldet az egyház biztosította. Emellett a híveket terhelte az ún. koblina, ami két véka terményjáradék volt, és a rokovina, ami heti egy nap ingyen munkát írt elő a lelkész részére. A stóladíjakat sokszor a pap határozta meg, ez is visszaélésekre adhatott okot.<sup>6</sup> Ez a jövedelmi státusz sokszorosán felülmúlta a hívek nagy részének siralmas körülményeit, ami érthető okokból sokakban visszatetszést keltett. A hatóságok 1920. április 14-én bármiféle kárpótlás nélkül beszüntették a görögkatolikus papoknak járó koblinát és rokovinát.<sup>7</sup>

Az anyagi ellehetetlenítés másik pillére az egyházi oktatási rendszer megszüntetésére való törekvés volt. Sztankay Gyula kanonok, egyházmegyei főtanfelügyelő 1928. április 19-én kelt levelében vázolta a püspöknek az egyházi iskolák helyzetét 1918-tól. A levél jól összefoglalja azokat a folyamatokat, amelyek oda vezettek, hogy az egyházmegyét

---

4 PEKAR ATHANASIOS: Bishop Peter Gebey – Champion of the Holy Union, *Miscellanea in honorem cardinalis Isidori*, (cura di Patrylo Isidorius, *Analecta OSBM*, Series II, Sectio II, Vol. IV, Fasc 1-2) Romae. 1963, 302.

5 Rácz Kálmán: A magyar katolikus püspökség kérdése Csehszlovákiában 1918 – 1938. *Kút* 3-4 (2003) 176-178.

6 Gönczi Andrea: Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején, *Ungvár-Beregszász*. 2007, 26-27.

7 Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944, *Nostra Tempora*, vol. VII (szerk. Tóth Károly), Galánta-Dunaszerdahely. 2002. 60.

szinte teljesen kiszorították a közoktatásban betöltött korábbi pozíciójából.

A jelentés szerint az egyházmegye fenntartásában Kárpátalja területén 1918-ban 334 elemi iskola működött, ebből 18-ban tisztán ruszin nyelven, 256-ban ruszin és magyar nyelven, 60-ban pedig tisztán magyar nyelven folyt az oktatás. A csehszlovák hatóságok mindent megtettek, hogy a ruszin területeken tisztán ruszin nyelven folyják az oktatás, és arra törekedtek, hogy minél kevesebb egyházi iskola működjön. Az egyházi iskolákat, mint magán iskolákat kezelték, és 1924-ig semmilyen juttatást nem biztosítottak az egyházi iskolákban működő tanítóknak, és ezután is sokkal kevesebb fizetést kaptak, noha a hatályos magyar törvények egyenlő elbírálás alá vonták a civil és az egyházi iskolákban dolgozókat. Ennek következtében a tanítók sorra mentek át állami szolgálatba. Az egyházi hatóságok nem tudtak új tanítókat kinevezni a megüresedett helyekre, ezért oda a Tanügyi Hivatal állami tanítókat nevezett ki. 1927 végén már csak 46 ruszin és 6 magyar tannyelvű iskola működött ténylegesen. Az állam csak azoknak az iskoláknak a felújítását biztosította, amelyeket az egyház állami kezelésbe adott.<sup>8</sup> Sőt a Tanügyi Hatóság már azzal fenyegeti meg a püspökséget, hogy bezáratja azokat az iskolákat, amelyek nincsenek megfelelő állapotban és helyükre állami iskolákat épít.<sup>9</sup>

A csehszlovák kormányzat feltételeket szabott a teológiai líceum támogatására vonatkozólag is. Mindamellet, hogy népies szellemű nevelést, és ruszin nyelven történő oktatást követelt J. Pešek tanügyi referens 1919. november 15-én kelt levelében, szorgalmazta, hogy a tanárok hűségesküt tegyenek a Csehszlovák államra és államilag kinevezett dékánt, illetve tanári kart követelt. Papp Antal püspök és líceum vezetősége ezt az utolsó kitévelt elfogadhatatlannak tartotta, hisz ezzel az államnak szinte korlátlan beszólása lett volna ez egyházi ügyekben.<sup>10</sup>

Ugyan ez a Pešek nevezetű tanügyi referens 1920. január 17-én levelet intézett Pap Antal püspökhöz, melyben kifogásolja, hogy a katedrálisban olykor magyar nyelvű prédikációk hangzanak el. Bár a konzisztórium ülésen úgy határoznak, hogy a levélre ne válaszoljanak, Gebé Péter, a katedrális akkori paróchusa mégis válaszolt és kiállt a magyar nyelvű prédikációk mellet. Ezt azzal indokolja, hogy ruszin hívek mel-

8 ДАЗО (Державний архів Закарпатської області, Ужгород – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, Ungvár, Beregszászi fiók) Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 1015.

9 Душпастьыр, 4. szám, V. évfolyam (1928. április), 88-89.

10 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 123.

lett, magyar hívek is tartoznak a paróchia kötelékében, ugyanakkor a Jézus Szíve ájtatosság népszerű a római katolikus hívek körében, akik szintén magyarok, ebből kifolyólag van létjogosultsága a magyar nyelvű prédikációknak.<sup>11</sup>

A papság nagy része ekkor magyar ajkú volt. Bár tökéletesen beszéltek mind a két nyelven, otthon a társalgás nyelve a magyar volt, mert ez számított az intelligencia nyelvének. A csehszlovák hatóságok mindenféle eszközzel próbálták gátolni a magyar nyelv használatát. Panasz érkezett például a tanügyi referens részéről az egyházmegyei hatóság felé, hogy a szemináriumban a papnövendékek egymás között magyarul beszélnek. A konzisztórium 1924. július 9-én mintegy látszatintézkedésként, határozatot hozott, amiben felszólította a szeminárium elöljáróit, hogy figyelmeztessék a papnövendékeket saját népnyelvük használatára. Érdekes, hogy a határozat nem a ruszin nyelvet említi, hanem mintegy semleges módon népnyelvet.<sup>12</sup>

Ugyancsak a nyelvhasználat miatt veszélybe került két magyar tany nyelvű egyházi iskola is Tiszaújhelyben és Tiszabökényben. Tiszaújhelyben az tanügyi referens a Kampó Sándor tanító áthelyezését kérte, és egy ruszin nyelvű tanító kinevezését szerette volna elérni.<sup>13</sup> Tiszabökényben 1925-ben a nagyszülősi tanfelügyelői hivatal leirata keltett felháborodást, melyben a ruszin tanítási nyelvet írta elő az iskola részére és a magyar nyelvet, csak mint kiegészítő nyelvet használhatják az elkövetkezendőkben, és itt is a tanító áthelyezését szerették volna elérni. A következő évben ismét a tiszaújhelyi iskola szúrta szemet a cseh hatóságoknak. Mindkét helyen nagy felháborodást váltott ki a hatóságok erőszakos szlávósító intézkedése, és jegyzőkönyvben tiltakoztak a püspöknél. Gebé Péter püspök bölcsen intézkedett. Nem engedett az állami nyomásnak, ugyanakkor felszólította az iskolákat, hogy vegyék komolyabban a ruszin nyelv oktatását, így sikerült megmenteni a magyar iskolát mind két helyen.<sup>14</sup>

Ugyancsak egy adalék Tiszaújhelyből a magyar nyelv használatára vonatkozólag az a feljelentés, amit Hurczig József tiszaújlaki lakos írt magyar nyelven 1924. szeptember 22-én. Ebben a levélben panaszt emel a püspöknél amiatt, hogy az egy nappal korábban Tiszaújhelyben végzett templomi alapkömegáldást teljesen magyar nyelven végezte Jeles Jenő

---

11 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 405.

12 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 1771.

13 Уо.

14 ДАЗО. Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 509.

esperes-paróchus. Az újhelyiek tiltakozásul válaszlevelet fogalmaztak meg, melyben tiltakoznak bármiféle támadás ellen, és demokratikus jogait hangoztatják a magyar nyelv használatához. Levelükben kifejtik, hogy ha nincs Szent Liturgia helyben, akkor inkább mennek a távolabb eső tiszaujlaki római katolikus templomba, mintsem a görögbe, mert ott magyar nyelven végzik a szertartást.<sup>15</sup> Sajnos a levéltári iratanyagból eddig nem derült ki, hogy történt-e valamilyen intézkedés az ügyben a püspök részéről.

Erdekes viszont a Gebé püspök 1928. február 3-án kelt bizalmas levele, melyet egy névtelen feljelentés nyomán írt, melyben felszólítja a szeminárium, kántortanító és tanítónő képző intézetek vezetőit, hogy szigorúan büntessék azokat, akik egymás között a magyar nyelvet használják, még ha az magánbeszélgetésben történik is.<sup>16</sup>

Az anyagi támogatás megkurtítása és az oktatási-nevelési tevékenység mellett talán még nagyobb veszélyt jelentett a pravoszlávia terjedése. Miután a magyar honvédségnek fel kellett adnia Kárpátalja területét, a skizmatikus mozgalom eddigi legszélesebb körű támogatottságot élvezhetett. Megindult a lakosság egy részének áttérése a pravoszláv hitre, melyet nem akadályozott többé semmilyen törvény, sőt sokszor a cseh hatóságok föllépése segítette is folyamatokat. E mögött a segítség mögött azonban ott lakozott a pánszláv idea, mely egy Vlagyivosztoktól Prágáig terjedő szláv birodalmat képzelt el, és ennek létrejöttében csak egy akadályt láttak Kárpátalján, a görögkatolikus hitet.<sup>17</sup> 1921-re már 40 templomot foglaltak el a pravoszlávok a hatóságok bármiféle beavatkozása nélkül. 1921 szeptemberében Gebé Péter kanonok vezetésével delegáció jelent meg Ehrenfeld alkormányzónál. A delegáció tagjai kifejezték lojalitásukat a köztársaság felé, ugyanakkor tiltakoztak az ellen, hogy az egyházat jogvédelemből teljesen kizárták, és így formális üldözésnek van kitéve a skizma terjedése által.<sup>18</sup>

Így értékeli a kialakult helyzetet Gavriil igumen atya a kárpátaljai pravoszlávok XX. századi történetét feldolgozó művében:

*„A mostani Kárpátontúli terület és Eperjes környéke, a saint-germaini békeszerződés értelmében 1919. szeptember 10-től az újonnan alakult Csehszlovák Köztársaság része lett és a hivatalos neve ekkortól kezdve „Podkarpatszka Rusz”. A békeszerződés és a csehszlovák alkotmány értelmében a területnek teljes auto-*

15 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 151.

16 ДАЗО. Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 573.

17 Botlik J.: i. m. 2005. 223.

18 ПЕКАР АТАНАСИЙ: Нариси історії Церкви Закарпаття, (Analecta OSBM, Series II, Sectio I.) Romae. 1967. 130-131.

*nómiát garantált és az állam nem avatkozott bele az egyházi ügyekbe. Úgy tűnt, hogy végre, a több száz éves üldözés után a pravoszláv kárpáti-ruszinok üldözése megszűnt.*<sup>19</sup>

Valóban, az új helyzet kedvező körülményeket teremtett a pravoszlávia terjedésére, ugyanakkor az igazsághoz hozzá tartozik, hogy cseh hatóságok minden eszközzel támogatták a pravoszláv egyházat. Kezdetben nem tettek semmit az erőszakos templomfoglalások, a papokat, hívőket ért zaklatások ellen. Sorra alakulhattak a pravoszláv kolostorok, sokszor állami támogatással, és hívők ezreit tévesztette meg az állami támogatással működő, belső feszültségektől sem mentes pravoszláv agitációs gépezet.

A cseh hatóságok sokszor semmit sem tettek a hívők körében sokszor kisebbségben levő pravoszláv csoportok garázdálkodása ellen, akik hol papokat, híveket bántalmaztak, hol templomokat gyújtottak fel. A munkácsi egyházmegye levéltárában számtalan papok által írt jelentés található az ekkor zajló eseményekről. Csak egy példa Egressy Emil zárnyci paróchus esete. Először is az egyházi földeket a pravoszláv csoport felparcellázta, majd a lelkész fizetését minimálisra csökkentette, amely már nem volt elegendő a megélhetéshez sem. A püspök többszöri tiltakozása ellenére sem tett az állami hatóság semmit, amikor ugyan ez a csoport felmondott a paróchusnak és kilakoltatta őt és családját a paróchia épületéből. Sőt miután az a faluban lévő saját házába költözött, ott továbbra is zaklatták, mígnem a község elhagyására kényszerült.<sup>20</sup>

Hasonló módon zajlott ez több más egyházközségben is. Papp Antal püspök 1924. január 20-i keltezésű, a Szentszékeknek küldött jelentése szerint 54 paróchián és 14 filiális egyházközségben ütötte fel a fejét, melyekben 45 skizmatikus pópa működött. Ezek a pópák sokszor tanulatlan egyénekből verbuválódtak, és csak a szertartások nagyobb hibák nélküli elvégzésére voltak képesek.<sup>21</sup>

A skizmatikus mozgalom terjedésére vonatkozólag talán, a papok által 1927-ben beküldött, de sematizmusban meg nem jelent adatok szerint talán érdekes, hogy sok esetben a filiális egyházközségekben terjedt a skizma, míg az anyaegyházban nem volt számottevő a pravoszlávok aránya, vagy többségben maradtak a görögkatolikusok. Ilyen volt Dolha filiája Szuhabaranka, Kenézpatak filiája Oláhcsertész, Makarja filiája

19 КРИЗИНА ГАВРИИЛ: Православная Церковь в Закарпатье (век XX), Киев. 1999. 50.

20 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 251.

21 ДАЗО. Фонд 151., Опись 25., Единица хранения 2750.

Bárdháza, Munkács fliája Alsóschönborn, Újdávidháza fliája Ódávidháza, Gyertyánliget fliája Rászócska, Volóc fliája Kanora, Misztice fliája Lukova, Ignéc fliája Cserlanő és Zsukó fliája Csapolcz.<sup>22</sup> Ezek a települések szinte mind 500 fő körüli lakossággal bírtak, vagyis az akkori körülmények között el tudtak volna önállóan is tartani egy papot, de mivel nem volt elég görögkatolikus pap, pópát szereztek maguknak és így pravoszlávok lettek. Az ungvári várban működő szemináriumban 1924-ben csak mindössze 26 kispap készült a papi hivatásra.<sup>23</sup>

Milyen materiális bázissal rendelkeztek a pravoszlávok? Mindenekelőtt biztos, hogy 96 görögkatolikus templomot foglaltak el, amit 1931 tavaszára vissza kellett adniuk.<sup>24</sup> De az állam sorra építette számukra templomokat, vagy a már nem használt görögkatolikus fatemplomokat adta át részükre. A számos fatemplom mellett Mihajlo Szirohman könyve szerint már több mint 20 pravoszláv építésű kőtemplom is állt 1931-ben.<sup>25</sup>

A templomépítések mellett sorra jelentek meg a pravoszláv kolostorok is Kárpátalján, 1921-ben Izán férfi, majd ugyan itt 1924-ben női kolostort is alapítottak. Talaborfalun 1923-tól voltak jelen a szerzetesek. A másik női kolostort, amelyik még a kommunista időkben is működhett, 1925-ben alapították Csománfalván. Jelentős volt még Lipcsei férfi kolostor (1925-ös alapítású). Ezek mellett még 5 férfi és 3 női szkiti működött Kárpátalján 1931-ben.<sup>26</sup>

Papp Antal püspök hosszú időn át próbálta megvívni a maga harcát a munkácsi egyházmegye székében a cseh hatalom érdekeivel szemben. Az Eduárd Beneš által vezetett külügyi tárca többször próbálta kieszközölni Rómától a számukra nem megfelelő, magyar nemzetiségű görögkatolikus püspök lemondatását. Beneš 1921 februárjában személyesen próbálkozott magánál XV. Benedek pápánál elérni, hogy távolítsa el a magyarbarátnak vélt püspököt, de minden próbálkozása eredménytelen maradt.<sup>27</sup> Próbálkoztak adminisztratív eszközökkel is. 1923. május 23-án levelet kap Ungvár város helyhatóságától, melyben közlik vele, hogy nem rendelkezik csehszlovák állampolgársággal. Megalázó módon, há-

---

22 ДАЗО. Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 709, 710.

23 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 1676.

24 Kárpáti Figyelő, II. évfolyam (1931. április 19.), 3.

25 СИРОХМАН МИХАЙЛО: Церкви України. Закарпаття, Львів 2000. 624-807.

26 ПАГИРЯ ВАСИЛЬ: Монастирі Закарпаття (1360-1939), Мукачево. 1994. 52-68.

27 Botlik J.: i. m. 1997. 234.



rom napon belül kellett bizonyítania, hogy már 33 éve Ungvári lakos, és hogy fizetett községi pótagót.<sup>28</sup>

Róma bizalma töretlen maradt a csehek mindenféle mesterkedései ellenére is. 1923-ban Rómában jár, hogy tisztázza magát az álnok cseh vádak ellen, miszerint a skizma terjedésének ő lenne a legfőbb oka. Sajnos annak ellenére sem javult a helyzete, hogy XI. Pius kedvezően nyilatkozott személyéről. A pápa Marmaggi prágai nunciusnak külön felhatalmazást adott, hogy rendezze helyzetet, aki viszont meghódolt Beneš álláspontja előtt.<sup>29</sup> Nemsokára, 1924. január 28. és február 21. között Papp Antal ismét Rómában tartózkodik. Miután hazatért, a Szentszék rövid időn belül felszólította, hogy mondjon le. Marmaggi nuncius június 4-én az eperjesi és munkácsi egyházmegyék Magyarországon maradt paróchiából megalapítja a miskolci apostoli exarchátust, melynek apostoli kormányzójává küzikei címzetes érseki címmel Papp Antalt nevezi ki a pápa.<sup>30</sup> Addig, amíg megfelelő körülményeket tudtak neki biztosítani Miskolcon, még egy évig Ungvánon marad, remeteként, a püspöki palota két szobájában. A súrlódások elkerülése végett még volt papjait sem fogadta. De az egyházmegye átadása zökkenőmentesen ment végbe.<sup>31</sup> A munkácsi egyházmegye irányítását rövid időre a káptalan veszi át. A káptalan Suba György kanonokot bízta meg a vikáriusi teendővel.<sup>32</sup>

Időközben levél érkezett Prágából 1924. június 20-i keltezéssel Gebé Péter részére, melyben Marmaggi nuncius arról tájékoztatja a nagyprépostot, hogy XI. Pius pápa a munkácsi egyházmegye püspökének jelölte. Július elsejére Prágába kéri, pár nap múlva, július 16-án kelt bullájával a pápa kinevezi munkácsi megyéspüspöknek.<sup>33</sup>

Az eredeti tervek szerint a püspökszentelésre az egyházmegye ősi fészében, Munkács-Csernekhegyen került volna sor augusztus 24-én, Vasárnap,<sup>34</sup> de végül a szentelésre csehországi Velehrádban került sor, Szent Cirill és Metód ősi zarándokhelyén. A kinevezett püspököt sürgönyileg hívták a Velehrádban megrendezett uniós kongresszusra. A fő szentelő Nyárádi Dénes kőrösi megyéspüspök, eperjesi apostoli adminisztrátor volt, a társszentelők pedig Jozafát Kocilovszkij przemysli és

---

28 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 1194.

29 Botlik J.: i. m. 1997. 236-237.

30 Pirigy István: A magyarországi görögkatolikusok története, Nyíregyháza. 1990, II. köt., 207.

31 Marina Gyula: Ruténsors Kárpátalja végzete, Nagyszőlős. 1999. 236-237.

32 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения

33 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 1601.

34 Görögkatolikus Tudósító, IV. évfolyam (1924. szeptember 7.), 2.

Fischer-Colbric Ágoston kassai püspökök, de rajtuk kívül még mintegy 20 püspök vett részt a szentelésen. A koronát Fenczik István helyezte az újszentelt püspök fejére, a pásztorbotot Hadzsega Gyula adta át, a megjelent mintegy 400 pap és 10-12 ezer ember előtt.<sup>35</sup>

A megyéspüspök beiktatására 1924. augusztus 31-én került sor az ungvári székesegyházban. A szószékről elhangzott szentbeszédében kifejtette, hogy két ok miatt vállalta a püspökséget, egyrészt a Szentatyának tartozó engedelmességből, másrészt a ruszin nép iránt érzett szeretetből, továbbá kijelentette, hogy minden erejéből küzdeni fog azokért, aki elhagyták a nyáját, hogy egy akol legyen és egy pásztor, beszédében felhívta az állami hatóságok figyelmét az igazságosságra, mert szerinte e-nélkül nem valósulhat meg a konszolidáció.

Gebé Péter elődje passzív ellenálló politikájával szemben az állammal való együttműködés híve volt. Már rövidesen a beiktatását követően, szeptember 9-én találkozott a Nagytapolcsányban tartózkodó Masaryk köztársasági elnökkel, ahol megbeszélést folytatott vele, majd Prágába utazott.<sup>36</sup> Bár a beiktatáson nem jelent meg, Gebé püspök szeptember 16-án kelt levelében kifejezi az együttműködés reményét Beszkid Antonnak, Kárpátalja kormányzójának. A szeptember 25-én kelt válaszában a kormányzó köszönti az új püspököt és kijelenti, hogy a püspök számára fontos ügyekben benne együttműködő partnerre találhat.<sup>37</sup>

A következő hónap novemberében ismét Prágában tartózkodik, hogy személyesen nyújtsa át az illetékes minisztériumokban a memorandumát, melyben további állami támogatás biztosítását kéri a papság részére az eltörölt koblina helyett.<sup>38</sup> Végül 1925. március 19-én maga is hajlandó volt letenni a hűségesküt Antonín Rozsypal alkormányzó előtt, akivel nagyon jó viszonyt alakított ki, és nem keveset köszönhetett neki, hisz nagyon sokat segített céljai elérésében.<sup>39</sup>

Már szolgálatba lépését követően törekedett Gebé Péter püspök annak a szakadéknak a betömésére, ami hívek és a papság között tárogott. Ennek a szakadéknak a felszámolására egy módot látott, az intenzív pasztorációt, amely elsősorban a személyes jelenlétben nyilvánul meg. Ezért amikor csak lehetősége volt mindig mindenhova elment, ahova hívták, sőt még oda is, ahova nem. Működését egy grandiózus célkitűzéssel kezdte. El akart jutni az egyházmegye minden, több mint

35 Душпастьрь, I. évfolyam (1924. szeptember), 346-347.

36 Благовѣстник, IV. évfolyam (1924. október), 258.

37 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения

38 Душпастьрь, II. évfolyam (1925. január-február), 68.

39 Fedinec Cs.: i. m. 138.

háromszáz, parochiájára. Az egyházmegye hivatalos sajtóorgánuma, a Duspasztir (Lelkipásztor) beszámolóí szerint működésének első esztendejében összesen 120 paróchián járt, volt amelyikben többször is. Ez nem kis teljesítmény volt a hatvanegy éves főpásztortól.

Szinte legelső intézkedései között papjai számára is előírta, hogy lelkiismeretük terhe mellett minden vásár- és ünnepnap tartsanak szentbeszédet, és felhívta a figyelmet a hitoktatás fontosságára is, különösen azokon a helyeken, ahol nincs sem egyházi, sem állami iskola.<sup>40</sup>

A görögkatolikus egyház megújulása lelki újjászületést is feltételezett. Gebé püspök 1926-os újévi üzenetének címe, és mintegy püspöki programja, ez volt: „*Instaurare omnia in Christo*” – vagyis „*Mindent megújítani Krisztusban*”. Az első világháborút követő demoralizáció, bizalomhiány, szakadás és hitetlenség szerinte új eszközöket igényel. Ebben a körlevegében ismerte el először, hogy a legnagyobb veszélyt a kommunista agitáció jelenti. Sajnálattal konstatálja, hogy míg a hívek püspöki körútja során nagy szeretettel, virággal kidíszített kapukkal fogadták, addig az 1925-ös választásokon a kommunisták mellett tették le voksaikat. A püspök ismételten felszólította papjait, hogy ezeknek a sebeknek csak egyetlen gyógymódja lehetséges, az intenzív pasztorizáció.

„*Elmúltak azok az idők, amikor a hívők közösségét az egyházközségi irodából lehetett „irányítani”. Ma már nem elég, ha a pap csak „teljesíti a kötelességeit”, ahogy eddig szokás szerint figyelmeztették, ha panaszt tettek rá, és nem érte semmilyen szigorú kánoni büntetés...*

...Ma már nem elég csak prédikálni és az iskolában hittanórát tartani. Ma a legszebb prédikációnak a pap életének és tevékenységének kell lennie, a népek apostolának interpretációja nyomán, hogy ő legyen: *omnium omnia.*”

A püspök elismerte, hogy a repozíciós folyamatok során nem elég csak a bírósági fórumokra támaszkodni, hanem mindent egy lelki megújulással kell kezdeni, hisz a harc elsősorban a lelkekért indult meg, és ehhez elengedhetetlenek a lelki eszközök. Ennek egyik formája volt az egyházközségi missziók megszervezése, amit a bazilita atyákra bízott.<sup>41</sup>

Ennek az újjászületésnek hathatós eszköze lett az egyházközségi népmissziók tartása, amelyek megszervezésébe a baziliták után, nem sokkal később a redemptoristák is bekapcsolódtak. Az első ilyen missziót Goj-

---

40 Душпастыр, I. évfolyam (1924. november), 463-465.

41 Душпастыр, III. évfolyam (1926. január), 10-13.

dics Péter, Polikarp Bulik és Sztepan Resetiló atyák tartották az ugoctsi Feketeardóban, 1924. május 24 és 29 között.<sup>42</sup>

A paróchosoknak két-három hónappal a misszió tervezett időpontja előtt kellett jelentkezni a bazilita igumennél vagy a redemptorista atyáknál. A jelentkezéshez csatolni kellett egy bő jelentést az egyházközség életéről, melyben vázolni kellett többek között a skizmatikusok helyzetét, a hívek erkölcsi állapotát, az egyházközség körülményeit a missziótartásra vonatkozólag. A missziós hét előtti vasárnapokon fel kellett készítenie a papoknak a híveket a misszióra, és értesíteniük kellett a szomszédos egyházközségeket is. Általában szombaton kezdődött és csütörtökön végződött a misszió, minden nap négy prédikáció hangzott el különböző témákban, különböző szertartásokon. Fontos volt az gyermekek és ifjúság bekapcsolása is. A missziós atyák folyamatosan gyóntattak és áldoztattak, majd az utolsó napon a felállították a missziós keresztet. Érdekes hagyomány a megtisztulást jelképező szenteltvízzel való meghintés is, ami mindennapos program volt. Ma is igen kedvelt rítus ez a kárpátaljaiak körében.<sup>43</sup>

Statisztikai adatok szerint a bazilita atyák 1924 és 1932. október 30. között összesen 110 missziót és 132 rekollekciót tartottak, melyen 1675 prédikáció hangzott el és 112 960-an részesültek az eukarisztia szentségében.<sup>44</sup>

Gebé Péter már hivatalába lépése előtt is szíven viselte a hitoktatás ügyét, és első intézkedései között a papság figyelmét is a hitoktatás fontosságára irányította.<sup>45</sup> Látva a papok hanyag hozzáállását 1927-ben egy teljes körlevelet szánt az ügynek, ugyanis úgy vélte, hogy a kommunizmussal, a skizmával és az istentelenséggel már egész kicsi korban fel kell venni a harcot, és ennek legjobb módja lehet a rendszeres hitoktatás, mert amilyen a fiatalság, olyan lesz a nép is. A skizma és az istentelen tanok terjedésének az okát abban látta, hogy a nép nincs tisztában még alapvetően sem a saját hitével, ez a lelkiismeretes hitoktatás hiányának a következménye.

A püspök szerint a hitoktatásnak kovászként kell működni, hisz a gyermek által a felnőttekre is lehet hatni. Nem elég, ha az csak a templomban történik, mert nem mindenki van ott. Viszont az iskolában minden gyerek ott van, ezért a legfontosabb feladat az iskolai hittan

---

42 Pekar A.; i. m. 316-317.

43 Душпастьрь, II. évfolyam (1925. június), 280-282.

44 Календарь Благовѣстника 1933. VII. évfolyam (1932), 73.

45 Душпастьрь, I. évfolyam (1924. november), 463-465.

megszervezése. A püspök, felhívva hitoktatás fontosságára figyelmet, a következőket rendelte el: 1. Heti 2 óra hittanóra kötelező megtartása; 2. A tanulókat évente négyszer szentgyónáshoz és szentáldozáshoz vezetni; 3. Terjeszteni az Szent Cirill és Metód illetve az Imaapostolság mozgalmát; 4. Megtanítani őket az alapvető imádságokra; 5. Külön Szent Liturgiát és prédikációt tartani a számukra; 6. Ellenőrizni a templomba járást; 7. Templombavezetés ünnepén megáldani a gyermekeket, amikor is meggyónnak és megáldoznak a szülőkkel együtt, legyen ez egy iskolai ünnep; 8. Személyes felkészítés az első gyónásra és szentáldozásra; 9. Távol tartani tőlük mindenféle egyházellenes hatást; 10. Tartani a kapcsolatot az iskolát végzettekkel is. Továbbá a püspök előírta, hogy rendszeres jelentést tegyenek az Egyházmegyei Hatóság felé a hitoktatás helyzetéről.<sup>46</sup>

Miután hosszú időt töltött el Gebé Péter püspök korábban a papnevelésben rájött, hogy erős, hithű és odaadó papságot csak a papnevelés útján tud létrehozni. Működésének kezdetén egy szinte üres szemináriumot vett át. Az ungvári várban működő szemináriumban 1924-ben csak mindössze 26 kispap készült a papi hivatásra.<sup>47</sup> A püspök látta, hogy ilyen létszám mellett nem igen fog tudni utánpótlást biztosítani az egyházmegye közel 320 paróchiájára, ezért működése során a papnövendékek létszámának növelésére törekedett.

Ahhoz hogy megfelelő számú utánpótlás legyen, ahhoz biztosítani kellett a megfelelő körülményeket is. A csehek, mint mindenütt, itt is meghúzták a nadrágszíjat. A szeminárium 1922-es költségvetésében közel 250 ezer koronás hiány mutatkozott. Az állam a 240 ezer koronás éves költségvetésnek csupán a felét állta azzal, hogy kifizette a teológiai tanárok bérét.<sup>48</sup> A püspök 1925-ben megpróbálta elérni Antonín Rozsypal alkormányzónál, hogy a szeminárium időnkénti segélyek helyett rendszeres támogatásban részesüljön.<sup>49</sup> Természetesen a püspök ez irányú kérése is süket fülekre talált, mivel az ellenkezett a csehek egyházellenes politikájával.

A püspöknek más megoldás után kellett néznie. Kénytelen volt megadóztatnia a működő lelkészeket, illetve az egyházközségeket. Minden papnak évi 100, a paróchiáknak 30, a filiáknak 20 koronával kellett hozzájárulnia szeminárium fenntartásához. Sajnos ezeket a pénzeket nehéz

---

46 Душпастырь, IV. évfolyam (1927. május), 242-246.

47 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 1676.

48 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 1340.

49 ДАЗО. Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 2038.

volt behajtani mind a papok, mind a hívek nehéz anyagi körülményei miatt, 1930-ra a szeminárium adóssága elérte 325 ezer koronát. A lelkészek közel 70 ezer, az egyházközségek 27 ezer koronával tartoztak. A püspöknek ismét a papsághoz kellett fordulnia. Emlékeztette őket, hogy a szeminárium volt az alma materük, aminek köszönhetően sikerült elérniük azt a megtisztelő pozíciót, amelyben most vannak. Kénytelen volt szigorúan fellépni a tartozók ellen, büntetéssel fenyegetve meg azokat, akik szeptember 1-ig nem fizetik be tartozásaikat. Továbbá gyűjtést rendelt el Szent Miklós ünnepére. Kérte, hogy a jobb termőfölddel rendelkező egyházközségek gabonával is segítsék a szeminárium fenntartását. A papnövendékeket is fizetésre kellett köteleznie, minden kispapnak évi 100 koronát kellett fizetnie bútorhasználat címén az 1930/31-es tanévtől kezdődően, illetve 50 koronát havonta. Megbízta Marina Gyula vice-rektort, hogy további memorandumokat készítsen elő, amikkel melegen lehetett tartani a szeminárium ügyét az illetékes minisztériumoknál.<sup>50</sup>

A nehéz anyagi körülmények ellenére folyamatosan növekedett a papnövendékek létszáma. Az amerikai görögkatolikusok püspöke, Takács Bazil 1930-ban 13 papnövendékét küldte Ungvárra tanulni, ezzel a kispapok létszáma az ungvári szemináriumban már több mint 80 fő volt.<sup>51</sup> Az elvesztett négy budapesti és két esztergomi ösztöndíj helyett a tehetségesebb papnövendékek 1927-től a prágai szemináriumban nyertek elhelyezést.<sup>52</sup>

A püspök már a működése kezdetén felismerte, hogy szinte semmit nem ér az a sok memorandum, tiltakozó levél, amit különböző állami hivataloknak, minisztériumoknak küldött a skizma erőszakos terjedése, törvénytelenége, vandalizmusa ellen protestálva. Hiába számolt be közel két oldalas levélben 1924. október 24-én Beneš miniszter úrnak a cseh hivatalok törvénytelenégeiről, és hiába kérte a miniszter segítségét.<sup>53</sup> Tudta, hogy ezek a törvénytelenések nem valósulhatnak meg az ő tudta és támogatása nélkül. Rájött, hogy a jelenleg regnáló hatalomra csak a közvélemény nyomásával tud hatni, ezért Nyárádi Dénes eperjesi adminisztrátorral közösen 1925 februárjában létrehozta a Központi Hitvédelmi Irodát (ruszinul: Центральна Канцеларія Оборони Вѣры, rövidítve: ЦКОВ), melynek Ilniczky Sándor szentszéki jegyzőt bízta meg.<sup>54</sup> Az Iroda tagjai voltak: Sztojka Sándor, Selykó Viktor, Zselt-

50 Душпастьрь, VII. évfolyam (1930. augusztus-szeptember), 207-209.

51 Душпастьрь, VII. évfolyam (1930. október), 287.

52 Душпастьрь, IV. évfolyam (1927. november), 542.

53 ДАЗО, Фонд 151., Опись 7., Единица хранения 1530.

54 Душпастьрь, II. évfolyam (1925. március), 101-102.

vay Viktor, Chira Sándor, Boksay Emil, Petrik Jenő és Jaczkovits János ügyvéd.<sup>55</sup>

Az Iroda elsődleges feladatai közé tartozott, hogy összehangolja a skizma ellenes munkát. A legfőbb cél az volt, hogy a közvélemény széles körben tudomást szerezzen a pravoszlávok garázdálkodásáról, törvénytelenül elfoglalt templomokról, egyházi ingatlanokról. Ehhez a csehszlovák országos sajtót vették igénybe, ahová rendszeresen írtak tényfeltárási cikkeket, leginkább a katolikus elköteleződésű „Lidovich Listech” – ben, a Csehszlovák Néppárt lapjában jelentek meg ezek, de ugyanúgy felhasználták erre a magyar sajtót is, a „Prágai Magyar Hírlap”-ot és az „Új Közlönyt”. Az Iroda feladata volt, hogy összehangolja ezt a sajtóhadjáratot, részletes beszámolókat, cikkeket várt a papságtól. A csehszlovák sajtó után az európai sajtóhoz is fordultak, hogy feltárják a törvénytelenégeket.

A sajtó használata mellett a másik fontos eszköz az irodalom volt. Sorra születtek apologetikus művek, pamfletok. A papságot is ellátták megfelelő mennyiségű irodalommal, hogy azokat is fel tudják használni a hitvédelem céljából, illetve elkészítették a görögkatolikus egyházba történő visszalépést kérvényező formanyomtatványt is, amit 1931-ig háromszor kellett újramenyomtatni több mint ezer példányban. A Központi Hitvédelmi Iroda két év alatt több mint 40 ezer brosúrát osztott szét az emberek között.<sup>56</sup> Az Iroda tevékenységéről tájékoztattak az egyházmegye hivatalos lapjában a Duspasztirban és Blahovisznikben is, ahol rendszeresen beszámoltak a skizmatikusok tevékenységéről is, sokszor maró gúnnyal. A Blahovisznikben az ennek szánt fejezetnek a címe is sokatmondó: Изъ схизматичко-большевичкога раю – A skizmatikus-bolsevik menyországából...

A Hitvédelmi Iroda tevékenysége mellett a püspök is folytatta a maga harcát a csehszlovák kormányzattal. Rendszeresen járt Prágában és maga is megpróbálta kieszközölni a törvényes intézkedéseket, hogy végre létrejöjjön Kárpátalján a vallások konszolidációja. A közvélemény nyomása és a püspök erélyes fellépése eredményre vezetett. A csehszlovák törvényhozás 1926. május 9-én elfogadott törvénye szabályozta a különböző felekezetek közötti kapcsolatot. Bár Sztojka Sándor magyarázata szerint a törvény lényegesen nem tér el az eddig hatályos magyar

---

55 Благовѣстник, 12. szám, V. évfolyam (1925), 184.

56 Pekar A.: i. m. 316.

törvényektől a cseh hatóságok mégis szívesebben kezdték alkalmazni azt.<sup>57</sup>

A törvény alapján legtöbb esetben a munkácsi egyházmegye jogi útra terelte az elfoglalt templomok és ingatlanok ügyét. Már 1925 végére 8 egyházközség templomát és ingatlan vagyonát sikerült visszaszerezni a pravoszlávoktól, de ugyanekkor még 43 helyen voltak pravoszláv kézen templomok, parochiák vagy iskolaépületek.<sup>58</sup>

A következő évtől látványosan megváltozott a csehszlovák politika hozzáállása is. Jellemző az a cinikus magatartás, amit a skizmatikus mozgalom nagy támogatója Eduard Beneš külügyminiszter tanúsított. Már 1926-ban úgy nyilatkozott, hogy elhibázott lépésnek tartja mind az ukranizáció, mind a moszkvai pravoszlávia támogatását.<sup>59</sup>

Az egyházi épületek átadása sem ment zökkenőmentesen. Csak egy példa erre a rahói templom visszavétele, melyről Danielovics István helyi lelkész számolt be a Blahovisznik hasábján keresztül. A beszámoló szerint a visszavételhez kivezenyelték a cseh zsandárokat, amikor be akartak menni a templomba a pravoszláv sekrestyés félreverte a harangokat. Ennek hallatára összesereglett a nép és verekedés tört ki, amit csak karhatalmi erővel sikerült megfékezni. Szemtanúk szerint a pravoszlávok készültek az akcióra, hisz a templomban követet, baltákat, különböző vasakat halmoztak fel, hogy erőszakkal akadályozzák meg a templom visszavételét.<sup>60</sup>

A görögkatolikus papság a koblina és a rokovina elvesztésével anyagiilag bizonytalan helyzetbe került. A tanügyi referátus 1924. március 21-én kelt határozatával az eddigi segélyezési rendszer átalakítását kezdeményezte, mi szerint a papság részére havi 240 koronás segélyt utalt ki.<sup>61</sup> Ez az összeg nem volt egy kimagasló juttatás, viszont a papság anyagi helyzetét valamilyen szinten stabilizálta. Az új püspök tervei között szerepelt, hogy papjai számára biztosítsa megfelelő körülményeket, ugyanakkor tudta, hogy a vallási harcok miatt pattanásig feszült közhangulatban a koblina és rokovina nem lehet megoldást, ezért azok kiesése miatt egy olyan törvényi keretek között szabályozott rendszer kialakítására törekedett, ami biztosítani tudja a kiesett jövedelmek állami kompenzációját.

---

57 Душпастырь. II. évfolyam (1925. június), 274-280.

58 Душпастырь. II. évfolyam (1925. október), 401.

59 Благовѣстник. VI. évfolyam (1926), 76-77.

60 Благовѣстник. VI. évfolyam (1926), 46-47.

61 Душпастырь. I. évfolyam (1924. április), 182.



Már a működése kezdetén, 1924 novemberében Gebé püspök Volosin Ágoston kíséretében Prágában jár, hogy az illetékes minisztériumoknak átadja memorandumát, melyben a koblina és rokovina további anyagi kompenzációját kéri.<sup>62</sup> A püspök törvényi szabályozást sürgetett, és megelégedettséggel fogadta, amikor a csehszlovák parlament végül is 1925-ben tárgyalni kezdett az ügyről, erről így nyilatkozott a cseh nyelvű Podkarpatske Hlasy lapban:

*„Megelegedettséggel értesültem a kedvező hírekről, ami az új elszámolást illeti. Ha ez valóban bevezetésre kerül, akkor megoldódik egyházam egyik legnagyobb problémája. Már a magyar kormányzat idején a koblina eltörlésére törekedtünk. Sajnos ezek a tárgyalások elhúzódtak egészen a háborúig.*

*Személy szerint én mindig is ellene voltam a koblina intézményének, mivel ez az egyházfenntartási forma szociálisan igazságtalan volt. A koblina eltörlése sok, papság és a hívek közötti, problémát fog megoldani. És akkor a papság még hatásosabban lesz képes az emberekért és az országért dolgozni. Meg vagyok róla győződve, hogy ez új megállapodás eredményeket fog felmutatni itt Kárpátalján is.*

*A felszentelésem után rögtön a koblina és a rokovina beszüntetésért kezdtem el dolgozni, mivel bebizonyosodott, hogy az inkább káros, mintsem hasznos a papságom számára. Az Elnök úrhoz saját magam nyújtottam be részletesen kidolgozott kérelmet, amelyben kértem őt, hogy legyen szíves a munkáját arra irányítani, hogy minket a koblina terhei alól felszabadítson. Örülök, hogy a petícióimat és beadványaimat figyelembe veszik.*

*Ki kell emelnem azt, hogy ez a segítség az utolsó órában érkezett. Meg kell érteniük, hogy a papjainknak, és főleg azoknak, akik nagycsaládosok, nincs más jövedelmük, aminek következtében nagyon szegények és szenvednek. De Istennek legyen hála, ez a szomorú szituáció orvosolva lesz.”<sup>63</sup>*

A törvény igen hamar még 1926. június 25-én elfogadásra került, amely visszamenőleges hatállyal 1926. január 1-ig rendezte volna a papok kongruális jövedelmét a szolgálatban eltöltött évek alapján. A tervezet szerint, 35 szolgálati év után lehetőség lett volna nyugdíjba vonulni, a nyugdíj összege megegyezett volna a pap akkori fizetésével. Ugyancsak rendezni kívánta a papözvegyek és árvák ellátását is.<sup>64</sup> Tényleges életbelépéséhez szükséges magyarázatra még közel más fél évet várni kellett. Folyamatos tárgyalások után, amelyen az egyházmegyét Volosin Ágoston képviselte, csak 1928 januárjában került nyilvánosságra a tervezet. Viszont megkezdték folyósítani az előlegeket.

62 Душпастырь. II. évfolyam (1925. január-február), 68.

63 Pekar A.: i. m. 309.

64 Душпастырь. III. évfolyam (1926. június), 335.

A törvénytervezet szerint egy pap 9000 korona éves kongruára számíthatott, ezenfelül, ha kettőnél több gyermeke volt akkor további 1800 korona családi pótlékot kapott, ha rendelkezett valamilyen egyházi címmel, az további 2 vagy 4 ezer koronát jelentett. A pap szolgálatban eltöltött ideje után is számoltak jövedelem kiegészítést, minden 3 év 972 koronát jelentett. Egy húsz éves szolgálati idővel rendelkező 3 gyermekes pap 16 632 korona éves jövedelemre számíthatott a képlet szerint, a kezdő fizetés 9 972 korona volt.<sup>65</sup>

Nem volt egyszerű ennek a támogatási rendszernek a kiharcolása a törvény megjelenése után sem. A csehszlovák kormányzat szerette volna elérni, hogy a kongruális juttatások mellett az egyházközségekben önkéntes adózási rendszer jöjjön létre. Jogosan váltotta ki a papság és a hívek tiltakozását ez a törekvés, mivel az nem az egyház-finanszírozás kérdését kívánta megoldani, hanem újabb éket szeretett volna ütni a papság és a hívek közé.<sup>66</sup>

Gebé püspöknek nem sikerült elérnie, hogy megoldódjon teljesen egyházi közoktatás helyzet, csak kántortanítók koblina-rokovina kártérítését tudta kicsikarni, de azt is faramuci módon oldotta meg a cseh hatóság 1930 végén. Kiutalt 300 ezer korona kártérítést, de csak abban az esetben vehették fel, ha kántortanítók elfogadják, hogy ezzel végleg kárpótolták őket, mikor ez az összeg csak 1926 végéig biztosította volna a tisztas kárpótlást. Természetesen a tanítók egyesülete nem fogadta el ezt a jogtalanságot.<sup>67</sup>

A Csehszlovákia és a Szentszék között létrejött *modus vivendi* szerződés aláírását követően szinte azonnal megindult a munka, hogy előkészítsék a végrehajtáshoz szükséges tervezeteket. A munkácsi egyházmegye részéről, 1928. július 16-ra el is készült a *modus vivendi* kapcsán, az nunciatúra részére benyújtott tervezet, melyet Suba György delegátus vezető neve fémjelez.<sup>68</sup>

Az egyházmegye több fontos területen szeretett volna eredményeket elérni. A legfontosabb volt koblina-rokovina megváltás ügye, a másik fontos kérdés az elvesztett Tapolcai apátság rekompenzációja, ugyanis ez volt a püspökség fő anyagi bázisa a magyar uralom alatt. A püspöki kinevezéskor Beneš külügyminiszter ígéretet tett, hogy a cseh kormány évente 120 ezer korona javadalmat biztosít az új püspöknek. A csehek

---

65 Душпастырь. V. évfolyam (1928. január), 5-9.

66 Душпастырь. V. évfolyam (1928. január), 5-9.

67 Kárpáti Figyelő. II. évfolyam (1931. február 15.), 2.

68 ДАЗО. Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 841.

jó szokásához híven évente, külön kérésre 24 ezer koronát biztosított az állam, ezen felül még 12 ezer koronát utal ki a főpásztor részére, annak a juttatásnak a címén, amit még a magyar állam fizetett, amikor még rendelkezett a püspök a Tapolcai apátsággal.<sup>69</sup>

Az egyházmegye szerette volna elérni a földreformmal elvesztett egyházi földek, többek között a koncházai székesegyházi birtok, kárpótlását is. Rendezni kívánta a kanonok javadalmozását, a szeminárium, a tanítóképzők fenntartásának finanszírozását, illetve az egyházi iskolák helyzetét is. Megoldatlan volt az esztergomi érsek metropolitai joghatósága is, amit az még mindig gyakorolhatott a kánonjog szerint.<sup>70</sup>

A cseh kormány azt szerette volna elérni, hogy a Szentszék a delimitáló bullák kiadásával szentesítse a békediktátumban meghatározott határmódosításokat. Ugyanakkor 1929-ben már az is a követelések közé tartozott, hogy a püspök belemenjen a munkácsi egyházmegye mintegy 70 paróchiájának az elcsatolásába, amelyek nem a Podkarpatska Rus, hanem Szlovénia területén vannak.<sup>71</sup> A püspök természetesen nem egyezett bele ebbe a gyanús üzletbe, ami Ruszinföld területének végleges megcsönkítést eredményezte volna. Sok más kérdés mellett a területrendezések sem oldódtak meg egészen 1937-ig, amikor is a munkácsi egyházmegye megkapta a „*sui iuris*” – státuszt, illet az egyházmegyei határok is módosultak.

Gebé Péter a munkácsi püspöki székben messzemenően túlteljesítette azokat a feladatokat és célkitűzéseket, amiket a munkácsi egyházmegye érdekei, és a Szentlélek kiválasztó ereje elvárt tőle. Püspökségének alig hét éves időszaka alatt sikerült széllel szemben fejlődő pályára állítani a munkácsi egyházmegyét, mindenféle szinten. Egy olyan egyházat hagyott hátra utódainak, amely képes volt fennmaradni, és az egyetemes egyházat lelki kincsekkel gazdagítani még a negyven éves kommunista egyházüldözés időszaka alatt is. Köszönhető mindez a püspök előrelátásának, modern egyházas gondolkodásának, bölcsességének és providenciális jellemének.

A hol erősebben, hol gyengébben fújó szembeszélben sikerült elérni, hogy a görögkatolikus hívek között nem terjedt tovább, és bizonyos mértékben vissza is szorult a pravoszlávia. Mindezt hosszú és türelmes munkával sikerült csak véghezvinni.

---

69 ДАЗО. Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 842.

70 ДАЗО. Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 841.

71 ДАЗО. Фонд 151., Опись 13., Единица хранения 842.

Ezek az eredmények hosszú időre meghatározták a munkácsi egyházmegye jövőjét. Az egész világ előtt nyilvánvalóvá vált, hogy van létjogosultsága a görögkatolikusnak itt a Kárpátok tövében. Ha nem lett volna Gebé Péter püspök az I. világháborút követően a munkácsi egyházmegye történetében, akkor ma talán egy maroknyi kis csoport vallaná magát görögkatolikusnak Ukrajna Kárpátontúli területén. Nem kis érdeme van abban, hogy pár év alatt növekedésnek indult az a mag a verhovinai parasztoktól kezdve, a formálódó ruszin intelligencián át, egészen az alföld magyarjainak szívéig, amit a görögkatolikus identitás jelent. És nem kis érdeme van abban sem, hogy püspöksége idején egy olyan papi generációt sikerült nevelnie, amely később a kommunista üldöztetések idején akár a vértanúságot is vállalni tudta.

Az időszak összetettsége és az anyagok rendezetlensége miatt még sok kérdés megválaszolatlan maradt ezzel az időszakkal és Gebé Péter püspökkel kapcsolatban. Ilyen kérdések például azok, hogy milyen kapcsolatban állt a csehekkel, és milyen volt a viszonya a galíciai ukránokkal, milyen is volt a tényleges hozzáállása a magyar görögkatolikusághoz, hogy sikerült viszonylag rövid idő alatt visszaszerezni a görögkatolikus egyház lefoglalt ingatlanait, milyen tervei és elképzelései voltak a Gebé püspöknek a munkácsi egyházmegye jövőjére vonatkozólag. Ezeknek, és még sok más egyéb kérdések is, a megválaszolás nem lehetetlen, de ez viszont már a szakképzett egyháztörténészek feladata.